

Inspektion av Polismyndigheten i Östergötlands län, arresten Norrköping, den 6 mars 2014

Inledning

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén tillsammans med föredragandena Elisabeth Sjöblom, Marie Hansson (protokollförare) och Daniel Samnerud den 6 mars 2014 en förannmäld inspektion av Polismyndigheten i Östergötlands län, arresten Norrköping.

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med att verksamheten i arresten presenterades av biträdande polisområdeschefen/arrestföreståndaren AA. Därefter förevisades arrestlokalerna och samtal fördes med två personer ur personalen och fyra intagna. En översiktlig granskning av omhändertagande- och arrestantblad samt protokoll över omhändertaganden enligt polislagen (1984:387) genomfördes. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med AA och polisområdeschefen/arrestföreståndaren BB.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation m.m.

Arresten i Norrköping togs i bruk 1965. Den är öppen dygnet runt och har det högsta trycket med flest inskrivningar i länet. Arresten har 16 tillnyktrings- och fem anhållningsceller och har aldrig totalrenoverats.

Av polismyndighetens Tjänsteföreskrift (saknr 102-1) avseende frihetsberövade personer framgår att chefen för Linköpings polisområde är arrestföreståndare och hur ansvarsfrågor i övrigt är reglerade. Bland annat ansvarar arrestföreståndaren för att verksamheten vid polisarresten är bemannad i tillräcklig grad med hänsyn till beläggning och säkerhet.

Bemanning och bemötande

Arresten är bemannad dygnet runt av arrestvakt som är anställd vid polismyndigheten. Arresten har sex fasta arrestvakter, två kvinnor och fyra män, samt en personalpool som består av sju personer. Arrestvakterna arbetar på schema dygnet runt i tre skift, dag, kväll och natt. Arresten bemannas av två arrestvakter fredagar kl. 19.00 – 04.00 och lördagar kl. 23.00 – 03.00. Övriga tider arbetar arrestvakten ensam. Vid fler än fem intagna i arresten tillkallas förstärkning från personalpoolen. Förstärkning kan även kallas in vid behov.

Polismyndigheten svarar för introduktion och utbildning av arrestvakter. Utbildningen omfattar en dag och i denna ingår viss sjukvårdsutbildning, utbildning om relevant lagstiftning samt självskydd. Arrestvakterna är obehäpnade men bär larm. Rutinblad för nyanställda och poolpersonal förvaras i pärm i arrestpersonalens rum.

Inskrivning

Arrestintaget utgörs av två mindre rum, rum ett och två, som ligger i direkt anslutning till garaget. Rummen är försedda med en bänk. Kvinnor tas in och avvisiteras alltid i rum ett av kvinnlig personal. En lampa med rött ljus indikerar när en kvinna avvisiteras. Rum två ligger i direkt anslutning till arrestpersonalens rum och åtskiljs av en vägg med fönster. I båda rummen finns kameror uppsatta och de är kopplade till en monitor hos vakthavande befäl i Linköping. Samtliga inskrivningar och avvisiteringar kameraövervakas. Stationsbefälet utför förmansprövning på plats i arrestintaget.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Utrustningen i en tillnyktringscell består av galonmadrass och vattenautomat. Några tillnyktringsceller har även toalett och handfat. I dessa celler kan även anhållna placeras. Anhållningscellerna är standardutrustade samt har toalett och handfat. Samtliga celler är kaklade och har fönster med jalousier av metall som inte går att reglera. Cellerna har belysning för dag och natt som regleras av personal. Vid extra tillsyn är nattbelysningen tänd, i övrigt bestämmer den intagne vilken belysning som ska vara på. Gemensam dusch och toalett finns i korridoren. Cellerna städas efter varje intagen och sköts av Samhall. Städningen är enligt polisen undermålig.

Samtliga intagna tilldelas filt och kudde. Hygienartiklar och lakan delas endast ut till anhållna. Maten levereras från häktet i Norrköping.

Vid rundvandringen noterades att arrestlokalen generellt är sliten. I en tillnyktringscell luktade det så illa att det var svårt att vistas där. Det noterades även att det var mycket dåligt ljusinsläpp i cellerna samt att det fanns klotter på väggar, tak och celldörr i en anhållningscell.

Vid samtal med personal framkom att det förekommer dubbelbeläggning av tillnyktringscellerna och att gripna/anhållna placeras i tillnyktringscell under

vistelsen i arresten. De tilldelas då lakan, kudde och filt och får sitta på golvet och äta. Förvarstagna placeras i anhållningscell och ibland även i tillnyktringscell i maximalt 24 timmar i väntan på transport till Migrationsverkets förvar.

Vidare framkom att personalen anser att det är dåligt ljusinsläpp i cellerna och att anhållna därför lätt tappar tidsuppfattningen och har svårt att skilja på om det är dag eller kväll.

Flertalet intagna uppgav att det är kallt i cellerna, att det är hög ljudvolym från ventilationen samt att de inte fått hygienartiklar och lakan. Några uppgav även att de inte fått duscha och att det luktar illa i cellerna.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Arresten i Norrköping har en nybyggd rastgård som är ca 30 kvadratmeter. Rastgården har ljusinsläpp från taket som består av nätgaller och skydd för nederbörd. Rökning är tillåten för intagna som fyllt 18 år.

Vid samtal med intagna framkom att några varken hade fått information om rätten till utomhusvistelse eller fått vistas utomhus sedan de placerats i arrest.

Information om rättigheter

Rikspolisstyrelsen (RPS) har tillsammans med Riksåklagaren tagit fram ett informationsblad, på 43 olika språk, med information om intagnas rättigheter i samband med frihetsberövandet. Informationsbladet finns tillgängligt för samtliga polismyndigheter.

Informationsbladet delas endast ut till underåriga. Vid rundvandringen noterades att informationsblad på svenska fanns uppsatt på celldörrarna till samtliga anhållningsceller samt att informationsblad på 13 olika språk fanns uppsatt på väggen intill dörren till rastgården.

Vid samtal uppgav två intagna att de inte fått någon skriftlig information om sina rättigheter och att de inte sett informationsbladet. En intagen var placerad i tillnyktringscell och där fanns inte det skriftliga informationsbladet uppsatt. Två intagna uppgav att de tagit del av informationsbladet men att de haft svårt att förstå innebörden av informationen.

Underrättelse till närstående m.m.

Vid frihetsberövande av underåriga kontaktas alltid vårdnadshavare och socialtjänst. Att underrättelse har skett dokumenteras på aktomslaget. Det finns en rutin att tillfråga personer som omhändertagits enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) om han eller hon vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet (jfr 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen [2010:2011]). Rutin saknas för att tillfråga anhållna om de vill att närstående ska underrättas.

Enligt tjänsteföreskriften ska vakthavande befäl, eller den han eller hon uppdrar åt, lämna underrättelse till konsulat m.m. om en frihetsberövande åtgärd mot en utländsk medborgare. Underrättelsen ska dokumenteras men det är oklart var det sker

Samtliga intagna uppgav att de inte tillfrågats om de ville att närstående skulle underrättas om frihetsberövandet.

Incidenter, tillsyn och förebyggande åtgärder

Av tjänsteföreskriften framgår att en riskbedömning alltid ska utföras av stationsbefälet i samband med beslut om insättning i arrest eller så snart detta kan ske. Riskbedömningen ligger till grund för all hantering av den frihetsberövade. Om stationsbefälet inte är i tjänst ansvarar vakthavande befäl för att riskbedömning görs. Arresten har fyra till fem självmordsförsök per år. Det finns en rutinbeskrivning som anger vilka åtgärder som ska vidtas vid självmord och självmordsförsök för arresten i Norrköping.

Tillsyn sker genom en lucka i celldörren och dokumenteras på ett tillsynsblad. Berusade personer ses till var femtonde minut medan tillsyn av gripna/anhållna sker en gång i timmen.

Vid samtal med personal framkom att de ibland har svårt att hinna med tillsynen av berusade personer var femtonde minut. Vid inspektionstillfället noterade JO:s personal att tillsyn av en LOB-intagen inte hade noterats på tillsynsblad under en timme samma förmiddag.

Hälso- och sjukvård

Vid sjukdom eller skada är det stationsbefälet eller vakthavande befäl som beslutar om läkare ska tillkallas eller om den frihetsberövade ska föras till sjukhus. Särskilt avtal för läkarassistans saknas. Stationsbefälet beslutar om utdelning av läkemedel till intagen.

Enligt tjänsteföreskriften får berusade personer med insulinbehandlad diabetes inte förvaras i polisarrest utan ska tillnyktra på sjukhus (tillnyktringsenhet, beroendeakut eller annan enhet). Det finns ingen tillnyktringsenhet i Norrköping. Enligt polisen är detta ett allvarligt problem då flertalet berusade personer som omhändertas enligt LOB placeras i arrest, oavsett sjukdomsbild med undantag för insulinbehandlad diabetes.

Det framkom även att polisen i Norrköping har problem med intagna som missbrukar MDPV (Methylenedioxypropylvalerone). Det finns medicinska risker med att förvara intagna som missbrukar MDPV i polisarrest och det har även förekommit incidenter i samband med detta, varför en särskild rutin har upprättats.

Flera intagna uppgav att de inte tillfrågats om sjukdomar och mediciner i samband med inskrivningen.

Granskning av handlingar

Vid den översiktliga granskningen av tillsynsblad konstaterades att det är vanligt att det endast registrerats att tillsyn utförts. Det fanns inga anteckningar om den intagnes status, t.ex. om han eller hon sover eller pratar och det framgick inte heller om intagna tillfrågats om utomhusvistelse.

Avslutande genomgång

Genomgången inleddes med att JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. Polisen anförde bl.a. följande.

Polisen är medveten om att det är kallt i arrestlokalen och försöker lösa problemet genom att ge extra filtar till intagna. Arresten är gammal och i behov av renovering. Sedan 2011 finns det utrymme i budgeten för en total ombyggnad av cellerna samt avvisiteringsrummen. Beslut om ombyggnad måste avgöras på myndighetens ledningsnivå och det finns ännu inget beslut. Städningen av arresten är undermålig och man har därför för avsikt att upphandla ett nytt avtal med ett annat städbolag.

Dubbelbeläggning av tillnyktringsceller förekommer i samband med fotbollsmatcher. Häktet har varit tillmötesgående vad gäller att ta emot anhållna men det fungerar inte alltid. När det gäller anhållna underåriga är man i färd med att teckna ett avtal med häktet om att dessa så snart det är möjligt ska föras över från arrest till häkte.

Polismyndigheten är medveten om att ensamarbetet är ett problem men man har lutat sig mot Arbetsmiljöverkets godkännande. Polismyndigheten betonar att behov av förstärkning av arrestpersonal, t.ex. vid extra tillsyn, omedelbart ska anmälas till stationsbefälet och vid behov ska polis tillkallas för att tillgodose tillsynen av de intagna. Enligt polisen bör arresten vara bemannad med två arrestvakter för att arbetsmiljön ska vara så trygg som möjligt.

Vad gäller underrättelse till närstående avseende personer omhändertagna enligt LOB har man från polisens sida gått ut särskilt med att dessa personer ska tillfrågas om anhöriga ska underrättas. Att så har skett dokumenteras dock inte alltid.

Det finns inget avtal med häktet om hälso- och sjukvård. Man är från polisens sida orolig över tillsynen av intagna som missbrukar MDPV. Förstärkning tillkallas alltid för att tillgodose tillsynen av intagna som är påverkade av MDPV.

Vid protokollet

Marie Hansson

Justeras den 20 maj 2014

Gunilla Bergerén

Uttalanden

Jag har tagit del av protokollet som föranleder följande uttalanden från min sida.

Vid inspektionen framkom att kvinnliga intagna i arresten avvisiteras i ett rum med övervakningskamera. Om en frihetsberövad kvinna uppmanas att ta av sig samtliga plagg på överkroppen framför personal är detta att jämställa med en yttlig kroppsbesiktning. Enligt 4 kap. 7 § häkteslagen får en kroppsbesiktning av en kvinna, med undantag för tagande av utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov, inte verkställas eller bevitnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Jag förutsätter att polismyndigheten ser över sina rutiner för att säkerställa att avvisitering av kvinnliga intagna hädanefter inte görs i kameraövervakade utrymmen.

I protokollet redogörs för iakttagelser om den bristfälliga standarden vad gäller cellernas utformning, framförallt i fråga om hygien och ljusinsläpp. Enligt 1 § i kungörelsen (1958:215) med vissa föreskrifter om häkten och polisarrestorer ska förvaringsrum i polisarrest fylla skäligen anspråk på sundhet. Enligt 2 § första stycket ska förvaringsrummet vara anordnat så att obehörigas insyn förhindras och vara försett med ett fönster som är så inrättat att rummet erhåller god dager. Enligt 5 § ska förvaringsrummet vid användning dagligen rengöras och luftas. Enligt 1 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om polisarrestorer (FAP 915-1) ska en polisarrest vara tillräckligt uppvärmd, vädrad och upplyst samt städas i den utsträckning det behövs.

Polismyndigheten bör se över sina rutiner för att undvika att frihetsberövade personer sätts in i celler som inte är städade eller rengjorda på ett tillfredsställande sätt. Vidare anser jag att polismyndigheten bör undvika att placera gripna/anhållna i tillnyktringsceller eftersom cellerna inte är utrustade med bord och stol. Det får till följd att gripna/anhållna då får sitta på golvet och inta sina måltider. Jag vill i detta sammanhang även påminna om 1 kap. 4 § häkteslagen där det anges att intagna ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Jag ser det också som angeläget att polismyndigheten vidtar åtgärder för att öka ljusinsläppet i cellerna. Polismyndigheten bör även undersöka vilka möjligheter det finns att ersätta de fasta jalsuerna i metall med reglerbara alternativ.

I protokollet redogörs även för rutinerna för underrättelse till närstående. Jag har i protokoll i ärende 625-2013, som avser arresten Linköping, redogjort för vad JO vid flera tillfällen har uttalat i denna fråga. Som jag konstaterat är utgångspunkten

när någon har frihetsberövats, att underrättelse till närstående ska lämnas. Frågor om underrättelse till närstående ska dessutom dokumenteras. Jag förutsätter att polismyndigheten omedelbart ser över sina rutiner i fråga om underrättelse till närstående och säkerställer att författningarna efterlevs.

Vidare framgår det av protokollet att det vid tillsyn sällan sker någon registrering av intagnas status, t.ex. om den intagne sover eller pratar. Att registrera mer information av det slaget gör det möjligt att i efterhand granska vad som hänt den intagne. Registreringarna är också av vikt för övrig personal som har del i tillsynen av den intagne. Mot bakgrund av det ovan anförda ser jag det som angeläget att polismyndigheten säkerställer att det finns tydliga rutiner för anteckningar vid tillsyn av intagna.

Med anledning av vad som framkommer om information till intagna vill jag hänvisa till ett initiativärende som chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura öppnat med anledning av tidigare inspektioner (dnr 2572-2013).

I övrigt föranleder protokollet inte några ytterligare åtgärder eller uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2014-05-20